

EESTI ÜLIKOOLES ON VAJA KOOLITADA MAJANDUSPEDAGOOGI

Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast

Eesti ühiskond on praegu üpris huvitavas, samas mõneti ka kriitilises olukorras – ühiskonna liikmetel, sh osal avaliku elu tegelastel on ühiskonna kui terviku funktsioneerimisest ja majandusest suhteliselt tagasihoidlikud teadmised ning arusaamised. See takistab meie riigi arengut ning seda puudujääki oleks olnud võimalus juba ca 30 aastat paremaks muuta, aga ju siis just see mõningane teadmiste pinnapealsus on seda teha takistanud. Pealegi on sageli olnud märgata, et olles avalikus teenistuses, aetakse tihti mitte riigi ja rahva asju, vaid järgitakse kitsalt isiklikke ja erakondlikke huve ning siin tekivad aeg-ajalt vastuolud. Ilmselt on mõnikord tegemist ka enesele kõrge palga ja pensioni kindlustamise sooviga, mitte aga eesmärk täie jõu ja teadmistega riiki ning rahvast teenida.

Me peame oluliselt tõstma oma inimeste teadmisi ja arusaamist riigi – rahvamajanduse ja ettevõtete tegevuse ning perekondade-kodumajapidamiste ja isiklike sotsiaal-majandusliku toimimise majandusliku sisu ning seaduspärasuste kohta. Algelisemal tasemel oleks hea kui sellest mingil määral saavad aru inimesed juba põhikooli, seda enam gümnaasiumi ja kutsehariduskooli lõpetamisel ning seda ka perekonnas, ka üldse inimestega suheldes. Ühiskonnale on alandav ja häbiväärne kui kooliõpilane (ja ka üliõpilane – seda on juhtunud) väidavad küsimusele – kust raha tuleb? – raha tuleb seinast, rahakapist! Mitte aga kahjuks seda, et raha tuleb tööga, ja rõhutaksin – aus raha tuleb ausa, tubli ja raske tööga!

Allkirjutanu, pärast esimest stažeerimist Saksamaa LV ülikoolides¹ (1989/ 1990) ning seejärel 1990 – 1992 TTÜs edasi töötades astus üles initsiatiiviga alustada Eesti ülikoolides majanduspedagoogide (Saksamaa LV mitmete ülikoolide, Soome haridussüsteemi ja teiste riikide eeskujul /küllastasime tolleaegse Pirita keskkooli direktori Edith Asveidiga keskkooli ümberkorralduste perioodil informatsiooni ja kogemuste saamiseks ka Soome Haridusministeeriumi spetsialiste Helsingis/) ettevalmistamist magistrantuuris nii üldhariduskoolide jaoks kui ka kutsehariduskoolidele. Selleks toimusid läbirääkimised koostööks tollase Tallinna Pedagoogilise Instituudi (tänapäev Tallinna Ülikool) rektori professor dr Talis Bachmanniga ja hiljem TÜ Pärnu kolledžis töötades läbirääkimised ja ettevalmistused ühiseks õppetööks tollase TÜ haridusteaduskonna Õpetajate seminari direktori ja tänase (alates 2008 – ...) Tartu Raatuse Kooli direktori Toomas Kink'uga. Paraku ei õnnestunud kavandatud ellu viia eeskätt finantsilistel kuid ka mitmel teisel, sh bürokraatlikel põhjustel. Tuleb tunnustada, et otsustajatel-finantseerijatel polnud meie

---

¹ Stažeerimise ajal tutvus allkirjutanu ka saksa ülikoolides koolitavate majanduspedagoogide õppekavadega, hiljem ka Soome õppematerjalidega, mida koolides kasutatakse. Vaata viide number 5, seal on kirjas nn „Praktilise majanduse“ õppematerjalid (Helsingi kirjastusfirmalt Otava): aastatel 1989 ja 1991 trükitud õpikud 8.-9. klassi õpilastele, töövihikud 8. klassi (trükitud 1990) ja 9. klassi (trükitud 1991) õpilastele ning juhend 8. klassi õpetajale (trükitud 1986) ja 9. klassi õpetajale (trükitud 1987). Aktsiaselts Otava on üks Soome vanimaid ja suurimaid kirjastusi, asutatud 1890, olles osa Otava kontsernist (Otava OY).

poolt tehtud ettepanekute vastu ka piisavat arusaamist ega huvi ning bürokraatia oli tugev (nii nagu nõukaajal).

Kahju (ilmselt ei olnud me õigel ajal õiges kohas!²), sest Eesti haridusmaastikul oluks juba siis majanduspedagooge väga vaja olnud, kuna „süsteemne majanduslik kirjaoskus“ pole meil piisavalt vajalikul tasemel! See vajadus pole ka täna kuhugi kadunud. Samas on see aga otseselt seotud Eesti Vabariigi rahvamajanduse arengu ja tema elanike edukuse ning heaoluga. Siiski – küllap edaspidi majanduspedagoogide vajadusest Eestis aru saadakse ning selleks allkirjutanu poolt palju jõudu uutele ja noorematele tegijatele! Vajadusel ja kokkuleppel oleme valmis kaasa rääkima ning ka tegetsema.

Mälu järgi tuletan (M. R.) meelde – üheksakümnendate aastate algul (sellest oli sel ajal ka artikkel ja foto ühes meie päevalehes) külastas Eestit Islandi riigidelegatsioon ning üks delegatsiooni koosseisus olnud Islandi Ülikooli³ professor soovitas Eestile:

„Õpetage oma kõrgkoolides majanduspedagooge põhikoolide, gümnaasiumide ja kutsehariduskoolide jaoks. Seejärel neid koolidesse õpetama suunates saate tulevikus oma hariduspõllult ka heade majandusteadmisega lõpetajad ja neid läheb teil igal pool, nii avalikus sektoris, erasektoris, kolmandas sektoris ning inimeste isiklikus elus, väga vaja!“⁴ Paraku pole meie haridussüsteemis sellest sõbralikust ja õigest soovitusest mingeid arvestatavaid praktilisi järeldusi tehtud.

Allkirjutanu, elades Pirital ja olles üpris lähedalt puutunud kokku Pirita keskkooli algsete ümberkorraldamisega, just majandusõppe lisamisega haridusõpetusse, peatub veidi probleemidel, mis on tekkinud. Arvestame ka seda, et need probleemid pole mitte ainult Pirita kooli, vaid kindlasti kogu Eesti kooli- ja õpetatava majandushariduse küsimused.

Vaadates meie koole täna, siis tõepoolest seal mingi majandusõpe toimub, kuid pea igas koolis isemoodi ning valdavalt spetsiaalset majandusõpet mitte saanud õpetajate poolt (see pole etteheide!). Vaja oleks aga süsteemset majandusõpetust väljaõppinud-koolitatud asjatundjate poolt. Allkirjutanuna, olles üheksakümnendate aastate keskel tollase Pirita 36. Keskkooli baasil Pirita Majandusgümnaasiumiks (PMG) reorganiseerimise idee ja mõtte algatajaks ka esialgsetele ümberkorraldustele ning arengu kavandamisel kaasaitajaks-nõustajaks, pean paraku tunnistama, et ilmselt ei suutnud kooli kollektiiv omapäi jäänuna kõiki soovitusi korralikult lõpuni viia (abi ka ei küsitud!). Olles nüüd, paar aastat tagasi (suvel 2019) põgusalt uurinud ja analüüsinud PMG õppekavasid majandusõppe seisukohalt, võin väita – selline nn majandusõpetus

---

² Seda, et oleksime vales ajal vales kohas olnud, ka väita ei saa, sest meie haridussüsteemi mahajäämus arenenud riikidest oli juba taasiseseisvumise algaastatel ilmne.

³ Islandi Ülikool on suurim riiklik ülikool Islandis Reykjavíki kesklinnas, asutatud 17. juunil 1911. Tänapäeval õpib Islandi Ülikooli 25 teaduskonnas (jagunedes viie nn akadeemilise kooli vahel) kokku umbes 16 000 üliõpilast.

⁴ Käesolev tsitaat on Matti Raudjärve poolt mälu järgi koostatud ning pole kattuv ega identne ajalehes kirjutatuga, mõte on aga sama selle sõnumiga, mida Islandi professor meile heatahtlikult soovis saata.

PMGs (mida allkirjutatu kooli kodulehel oleva ja muu info põhjal on kuulnud, lugenud ning teada saanud), pole piisav.⁵ Rääkis (M. R.) sellest ka 1992–1996 Pirita halduskogu esimehena ja sel ajal TTÜ dotsendina töötanud tehnikakandidaat Jaan Karuga (olime mõlemad perioodil 1992 – 1999 Pirita halduskogu liikmed), kes pöördus seejärel kirjaliku⁶ järelepärimisega augustis 2019 PMG direktori Toomas Pikhofi poole. Sisulist ja PMG majandusõpetuse tulevikku, arengule suunatud vastust Jaan Karule koolist paraku ei olevat tulnud. Kahju, ei soovitud ka meiepoolseid täiendavaid selgitusi, ettepanekuid ega soovitusi.

Tõsi – lapsevanemad on rõõmsad, et nende lapsed õpivad PMGs ning omandavad justkui kõiki vajalikke majandusalaseid teadmisi (konkurss PMGsse on ju suur). Võimalik, et PMGsse püüavad õppima saada paljud õpilased (ja neid suunavad lapsevanemad) seetõttu, et tegemist on Tallinna prestiižes linnaosas asuva kooliga. Kindlasti mitte aga seepärast, et tegemist on just majandusgümnaasiumiga (see on nende arvates, kes sisse pole süüvinud, justkui lisaboonus /laps õpib prestiiže linnaosa gümnaasiumis, kus on ka majandusõpe – see on justkui mitmekordne võit – gümnaasium, majandusõpe, prestiiž!/. Sest kui süüvida õpetuse sisse (kasvõi õpetatavate ainete loend), siis on tegemist korraliku eksitusega – piisavalt vajalikul tasemel ja väga head, isegi mitte head ega rahuldavat majandusõppekava ja sisu seal kahjuks ei ole!⁷ Allkirjutanu arvates on

---

⁵ M. R.: olen uurinud ka saksa ja soome koolide õppekavasid, aineprogramme ja õpikuid-harjutusvihikuid (näiteks Soomes aastatel 1986–1991 trükitud /need on olemas allkirjutanu eraaamatukogus-arhiivis/; kingitud Soome haridustöötajate poolt 1990-ndate aastate esimesel poolel; käesolevaks ajaks on kindlasti juba uuemad, ilmselt ka täiendatud-uuendatud väljaanded trükitud):

* Inki P., Rantalainen V., Stenvall R. Käytännönen taloustaito 8. – 9. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö, Otava, 1989, 242 lk.;

* Inki P., Rantalainen V., Stenvall R., Ojala A. Käytännönen taloustaito 8. – 9. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö, Otava, 1991, 233 lk.;

* Inki P., Rantalainen V., Stenvall R., Ojala A. Käytännönen taloustaito 8. Työkirja Helsingissä Kustannusosakeyhtiö, Otava, 1991, 94 lk.;

* Inki P., Rantalainen V., Stenvall R., Kallio P. Käytännönen taloustaito 9. Työkirja Helsingissä Kustannusosakeyhtiö, Otava, 1990, 106 lk.;

* Inki P., Rantalainen V., Stenvall R., Kallio P. Käytännönen taloustaito 8. Opetajan opas. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö, Otava, 1986, 128 lk.;

* Inki P., Rantalainen V., Stenvall R., Kallio P. Käytännönen taloustaito 9. Opetajan opas. Helsingissä Kustannusosakeyhtiö, Otava, 1987, 157 lk.

⁶ Karu, J. Lp. Pirita majandusgümnaasiumi direktor hr. Toomas Pikhof! (kiri ühel leheküljel), Jaan Karu eraarhiiv.

⁷ Allkirjutanu teab, mida räägib: ta on lõpetanud edukalt TPI/TTÜ majandusteaduskonna, olnud seal aspirantuuris ning kaitsnud väitekirja majandusteaduses. Uurinud erinevaid majanduse praktilisi valdkondi ning õpetanud nii ettevõtetmajanduse kui rahvamajanduse aineid.

Töötanud ettevõtetes-organisatsioonides-instituutides, sh Eesti kergetööstuse ettevõtete üleliidulise majanduseksperimendi (ettevõtetele varasemast suuremate õiguse ja iseseisvuse andmine) ajal büroos „Mainor“ (1984 – 1987) selle eksperimendi ühe juhina ning ligi 50 aastat TPI/TTÜ ja TÜ majandusteaduskonnas ning kolledžites (sh koostanud hulgaliselt originaalõppekavasid ja

Pirital tegemist tavalise Eesti Vabariigi gümnaasiumiga, sest majandusõpetus on igal pool üle Eesti (kuigi valdavalt igas koolis vist erisugune?). PMG nimes sisalduv sõna gümnaasium on ilmselt eksitav ja olemasolevas olukorras ka liigne!? Kas pole tegemist tavalise (nii nagu teised) gümnaasiumiga, kus nii nagu mujalgi, õpetatakse mõnevõrra ka majanduseaineid? Võib-olla vaid mõni aine rohkem kui teistes, aga siiski sedavõrd vähe, et tõsiselt võetava majandusgümnaasiumi mõõtu välja ei anda!?

Et kahtlusi hajutada, võiks nii ministeeriumi kui Tallinna haridusametnikud võrrelda kogu Eesti gümnaasiumide majandusõpetuste mahtu, ainekavasid, programme jms ning püüda hinnata ka õpetatava kvaliteeti, sh õpetajate kvalifikatsiooni ja kogemust. Siis selguks õpetatava tase ja edasised sammud ning võib-olla saab selgemaks majanduspedagoogide koolitamise vajadus ning gümnaasiumides õpetatava majandusõpetuse vajalik sisu

Ilmselt on PMG õppekavad kujunenud selle alusel, milliste ainete jaoks on olnud võimalik õpetajaid leida. Mitte aga nii, et koostame hea õppekava ja siis leiame ainetele vajalikud õpetajad. Tõsi, ega see vajalike õpetajate leidmine lihtne ei ole, aga teisiti ka ei tohiks toimida – sest see oleks allaandmine ja kergema ning formaalse lahenduse teed minemine. Tulemus ei saa siin kokkuvõttes hea olla!

Tegelikult on siin tegemist olulise vajakajäämise ja kõrvalekaldega, võrreldes sellega, mida allakirjutanu soovitas, juhendas ja lootis. Võrreldes majandusõppes toimuvat näiteks esimeses Eesti Vabariigis eksisteerinud Poeglase ja Tütarlaste Kommertsgümnaasiumidega, kus lõpetajad olid võimelised kohe peale lõpetamist pangas või ettevõttes spetsialistina tööle asuma. See tähendab, et asjakohane tugev sisuline õpetus kommertsgümnaasiumides oli seotud asjaliku praktikaga juba kooli ajal ettevõtetes ja pankades. Allakirjutanu teab seda paljudest vestlustest oma suurepärase õpetaja ja kolleegiga, Tallinna Poeglase Kommertsgümnaasiumi lõpetanud ja paraku juba mõnda aega meie hulgast lahkunud akadeemik, professor dr Uno Merestega (oli ka Riigikogu liige ja kauaaegne Merivälja elanik Tuule teel). Ka nendest kommertskoolidest võiks eeskuju võtta (seda muide sai koolile PMG asutamisel ka soovitatud).

Oleme ilmselt olukorras, kus

- esimese Eesti Vabariigi ajal püüti ka majandushariduse valdkonnas selle aja kohta võimalikult head haridust pakkuda (kommertsgümnaasiumid);
- nn nõuka-ajal ei pööratud sellele keskkoolides pea mingit tähelepanu (tolleaegne ühiskonnaõpetus ei asendanud korralikku majandusõpetust) ning

---

aineprogramme). Pidanud loenguid ka mitmes Eesti erakõrgkoolis ja majanduspraktikutele erinevates kvalifikatsioonitõstmise instituutides.

Konsulteerinud majandus- ja arengukonsultandina tulemuslikult Eesti ministeeriumides ning paljudes olulistest Eesti ettevõtetes. Tõestanud omaaegsele NSV Liidu Riiklikule Plaanikomiteele ning Moskva ministeeriumile (sh Eesti institutsioonidele) objektiivset vajadust Eesti liha- ja piimatööstuse ettevõtetel meie, st Eesti tingimustele vastavate majandusnäitajate (mitte nn üleliiduliste keskmiste näitajate) alusel töötada (1978–1982). Vastav eriluba Eestile ka anti.

Stažeerinud ja ka loenguid pidanud mitmete välisriikide (Austria, Georgia, Saksamaa, Ukraina, Venemaa jt) parimates ülikoolides ja instituutides.

- nüüd, taasiseseisvunud Eesti Vabariigi tingimustes me pole ka eriti aru saanud sisuka majandushariduse andmise vajadusest põhikoolides, gümnaasiumides ja kutsehariduskoolides (-keskustes), rääkimata nn majandusgümnaasiumidest, kus saadav majandusharidus peaks eriti heal tasemel olema (tinglikult võrreldav endistes kommertsgümnaasiumides antud haridusega).

Lugedes 1. juulil 2021 Pirita ajalehte (pannakse elanikele postkasti), oli seal esilehel tore uudis: „16. juunil toimunud Tallinna haridusametuste õppeaasta pidulikul lõpetamisel tunnustas Tallinna haridusamet Pirita majandusgümnaasiumi austava tiitliga „Tegus kool 2021“.⁸

Sellist uudist on Pirita elanikuna lausa rõõm lugeda! Samas tekkis kohe küsimus – milliste tulemuste-parameetrite-näitajate alusel see hinnang on antud? Kui siin võeti arvesse ka majandusõppe sisu, siis on küll nii Tallinnas kui kogu Eestis majandusõppe gümnaasiumides äärmiselt tagasihoidlikul järjel?

Kui PMG majandusõppe oleks tõesti silmapaistvalt kõrgel tasemel, siis oleks loomulik kui selle kooli lõpetajad paistaks silma ka Eesti ülikoolide (näiteks, TTÜ ja TÜ) majandusteaduskonnas ja kolledžites õppijate hulgas. Allakirjutanu on selle vastu Eesti ülikoolides huvi tundnud, kuid kahjuks pole PMG lõpetajaid sisseastujate ega juba õppivate üliõpilaste hulgas märganud. Jällegi kahju, mis näitab, et kas PMG majandusõppe pole piisavalt atraktiivne, et ergutada-motiveerida lõpetajaid kõrgkooli majandust õppima minemast või on õpetatava sisu ja tase sedavõrd vähene, et see ei võimalda reaalselt mõtlevatel lõpetajatel sisseastumisel teiste gümnaasiumide lõpetajatega konkureerima minna?

Eelnevalt artiklis kirjutatu taustal kaldub allakirjutanu ühinema Jaan Karu kirjas⁹ tehtud vihjele, et liide „majandus“ on PMG nimes formaalne. Võttes aluseks selle kogemuse, mida teiste riikide üldhariduskoolides ja kutsehariduskoolides õpilastele õpetatakse, siis tuleb siin arvestada kahe poolega. Ühelt poolt tuleb õpetada rahvamajandusõpetuse aineid ning teiselt poolt ettevõtetemajandusõpetuse aineid, seda sellise arvestusega, et need kaks poolt on omavahel tihedalt seotud ning üldkokkuvõttes täiendavad teineteist. Meil räägitakse ja õpetatakse valdavalt vaid ettevõttest ja ettevõtlusest lähtudes ning ka see on sageli episoodiline, mitte täielik. See on poolik ja vildakas lahendus, meenutades näiteks piltlikult võttes ühe jalaga inimest. Selline õpetus ei saa oma sisult olla täiuslik ega kompleksne, kompleksust ja süsteemsust on aga majandusprotsesside mõistmiseks vaja. Riigi kui terviku (sh perede-kodumajapidamiste ja üksikisikute) puhul on eduka majanduse funktsioneerimiseks vaja, et

- rahvamajanduse tasandil saadakse aru, mis toimub ettevõtetes ning
- ettevõtete tasandil peaks aru saama sellest, mis toimub rahvamajanduse tasandil ja miks mingeid seadusi ja õigusakte vastu võetakse.

---

⁸ Pirita majandusgümnaasium on selle aasta parim kool Tallinnas. Ajaleht Pirita. Nr 6 (311), 28. juuni 2021, lk.1.

⁹ *Ibid.*

Mõlemad tasandid mõjutavad teineteist ka vastastikku.

Allakirjutanu on seisukohal – oma riigi, rahvamajanduse, iga ettevõtte, kodumajapidamise ja üksiku inimese heaolu nimel me peame oma majandushariduse mastaape ja kvaliteeti põhikoolides, gümnaasiumides ja kutsehariduskeskustes oluliselt tõstma-suurendama-parendama kõikjal ning ka kõigile õpilastele piisavalt heade majandusteadmiste õppimist laiendama-võimaldama. See tähendab, on vaja kõrge kvalifikatsiooniga majanduspedagooge ning süsteemselt välja töötatud ning sisukaid majandusõppekavasid ja aineprogramme.

Kindlasti on Euroopa Liidu (aga ka teiste) riikide majandusedu üheks põhjuseks see, et elanikkond on ka majanduslikult haritud ning avalikus sektoris töötavad valdavalt asjatundjad ja juhuslikke töötajaid on vähem kui meil. Ka Eestis olnuks ammu aeg selles, sh majandusõpe vallas olulisi ja põhimõttelisi muudatusi teha. Need ilmselt varem või hiljem tehakse, aga aeg jookseb armutult ning muudatuste-arengute-täienduste tegemine muutub üha kallimaks!?

Käesolev artikkel võiks olla toeks ja veel üheks tõukeks majandushariduse arendamisel nendele inimestele, kes samuti on huvitatud (ka mures) meie hariduse võimalikult heast sisust ja kõrgest tasemest.

Seda artiklit ei tuleks võtta kriitikana¹⁰, vaid eeskätt kui muret sõbraliku eesmärgiga, et aidata kaasa nii majandusõppe parendamisele meie põhikoolides, gümnaasiumides (sh PMGs) ja kutseharidusõppeasutustes nii, et õpilased saaksid ka piisavalt head ja konkurentsivõimelised teadmised majandusest. Samuti seda, et lõpetajad õpiksid edasi majandust ka kõrgkoolides ning aitaksid kaasa Eesti Vabariigi arengule ja ühiskonna heaolu kasvule.

Kõigile asjaosalistele ja arengu huvilistele sooviks aga indu ning pealehakkamist meie majandushariduse arendamisel ja täiustamisel. Peaksime püüdma jõuda sisulise ja tunnustatud majandushariduse saavutamisele igale haridustasemele vastava ning vajaliku kvantiteedi ja kvaliteediga.

Juunis-juulis 2021
Tallinnas, Pirita-Kosel

Lugupidamisega, Matti Raudjärv
ajakirja peatoimetaja
(majandushariduse arengu toetaja)

---

¹⁰ Allakirjutanu on usub, et täna meie koolides antava majandusharidusega tegelevad õpetajad ja koolijuhid annavad oma parima, seda ka õppekavade ja aineprogrammide osas. Kuid ilmselt meil puudub süsteemsus, kompleksus ja üldine koordineerimine ning meil ei ole spetsiaalselt ülikoolides väljaõpetatud ja magistrantuuri lõpetanud (miks mitte edaspidi ka doktorikraadiga) majanduspedagooge.